VOLUME- 1 ISSU -1 16 February 2026

Dikshaurjit International Interdisciplinary Online Research Journal, Latur (DIIRJL)

Add.:Khadgaon Rd,Sambhaji Nagar,Near Smt.SushiladeviDeshmukh Senior College, LaturLatur, Maharashtra 413512, India.
Phone:9890408998, 8329647660Email ID: diirjournal@gmail.comWebsite:https://www.diirjournal.com

प्रा. पवन कराळे (स.शि)

लोकमान्य विद्यालय, लातूर

आधुनिक काळात पहिल्या पिढीतील मुलांना शिक्षणात येणा-या समस्या : एक शैक्षणिक अभ्यास

सारांश

आधुनिक काळात शिक्षणाच्या संधी वाढल्या असल्या तरी पहिल्या पिढीतील विद्यार्थ्यांना शिक्षण घेताना अनेक अडचणींचा सामना करावा लागतो. हे विद्यार्थी अशा कुटुंबातून येतात जिथे पालक शिक्षणापासून वंचित किंवा अल्पशिक्षित असतात. सामाजिक, आर्थिक, भाषिक, सांस्कृतिक आणि शैक्षणिक घटकांमुळे त्यांच्या शिक्षणावर परिणाम होतो. प्रस्तुत संशोधन लेखात आधुनिक काळात पहिल्या पिढीतील मुलांना शिक्षणात येणा-या विविध समस्या, त्यांचे परिणाम आणि त्यावर उपाय यांचा सविस्तर अभ्यास करण्यात आला आहे.

प्रस्तावना

शिक्षण हे सामाजिक परिवर्तनाचे प्रभावी साधन आहे. आज शासन विविध योजना व सवलती देऊन शिक्षण सर्वांपर्यंत पोहोचवण्याचा प्रयत्न करत आहे. तरीही पहिल्या पिढीतील विद्यार्थ्यांना शालेय व उच्च शिक्षणात अनेक अडचणी येतात. घरगुती शैक्षणिक वातावरणाचा अभाव, मार्गदर्शनाची कमतरता आणि सामाजिक दबाव यामुळे त्यांची शैक्षणिक प्रगती अडथळ्यात येते.

समस्येचे विधान

आधुनिक काळात पहिल्या पिढीतील विद्यार्थ्यांना शिक्षणात येणा-या समस्यांचा अभ्यास

संशोधनाची उद्दिष्टे

पहिल्या पिढीतील विद्यार्थ्यांची संकल्पना स्पष्ट करणे

शिक्षणात येणा-या प्रमुख समस्या ओळखणे

या समस्यांचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक प्रगतीवर होणारा परिणाम अभ्यासणे

समस्यांवर उपाय व शैक्षणिक शिफारसी मांडणे

संशोधन पद्धती

सदर संशोधनासाठी वर्णनात्मक पद्धतीचा अवलंब करण्यात आला आहे.

यामध्ये शैक्षणिक ग्रंथ, संशोधन लेख, अहवाल व शिक्षकांचे अनुभव यांचा आधार घेण्यात आला आहे.

पहिल्या पिढीतील विद्यार्थ्यांची संकल्पना

पहिल्या पिढीतील विद्यार्थी म्हणजे असे विद्यार्थी ज्यांचे पालक औपचारिक शिक्षणापासून वंचित आहेत किंवा ज्यांनी फार कमी शिक्षण घेतले आहे. हे विद्यार्थी शिक्षणाच्या प्रवाहात नव्याने प्रवेश करतात.

आधुनिक काळात पहिल्या पिढीतील मुलांना शिक्षणात येणा-या समस्या

१. आर्थिक समस्या

दारिद्र्य, अपुरा उत्पन्न स्रोत, शैक्षणिक साहित्याचा खर्च, प्रवास खर्च यामुळे शिक्षणात अडथळे निर्माण होतात.

२. पालकांचे शैक्षणिक अज्ञानपालक शिक्षित नसल्यामुळे अभ्यासात मदत, मार्गदर्शन व प्रोत्साहन कमी मिळते.

३. भाषिक अडचणी शाळेतील माध्यमभाषा आणि घरातील भाषा वेगळी असल्यामुळे आकलनात अडचण येते.

४. सामाजिक व सांस्कृतिक अडथळे

जातीय भेदभाव, सामाजिक उपेक्षा, न्यूनगंड आणि आत्मविश्वासाचा अभाव जाणवतो.

५. शैक्षणिक वातावरणाचा अभाव

घरात अभ्यासासाठी योग्य वातावरण, शांतता व साधने उपलब्ध नसतात.

६. मानसिक व भावनिक समस्या अपयशाची भीती, तणाव, कमी आत्मसन्मान आणि शालेय गळतीची शक्यता वाढते.

७. डिजिटल दरी

ऑनलाईन शिक्षणासाठी आवश्यक साधने व डिजिटल कौशल्यांचा अभाव असतो.

या समस्यांचा शैक्षणिक प्रगतीवर होणारा परिणाम

-शैक्षणिक कामगिरीत घट

-शाळा सोडण्याचे प्रमाण वाढणे

-आत्मविश्वास कमी होणे

-उच्च शिक्षणापर्यंत पोहोचण्यात अडथळे

उपाय व शैक्षणिक शिफारसी

-शिष्यवृत्ती व आर्थिक सहाय्य वाढवणे

-शिक्षकांनी विशेष मार्गदर्शन व समुपदेशन देणे

-पालक-शिक्षक संवाद वाढवणे

-मातृभाषा आधारित शिक्षणाला प्रोत्साहन

-डिजिटल साक्षरता कार्यक्रम राबवणे

-सहशैक्षणिक उपक्रमांद्वारे आत्मविश्वास वाढवणे

शिक्षकांची भूमिका

विद्यार्थ्यांना समजून घेणारी व समावेशक अध्यापन पद्धत

प्रोत्साहन व सकारात्मक दृष्टीकोन

वैयक्तिक लक्ष व मार्गदर्शन

निष्कर्ष

आधुनिक काळात पहिल्या पिढीतील विद्यार्थ्यांना शिक्षणात अनेक समस्या येतात, परंतु योग्य शैक्षणिक धोरणे, शिक्षकांचे सहकार्य, पालकांचा सहभाग आणि शासनाच्या योजना यांद्वारे या समस्या कमी करता येऊ शकतात. पहिल्या पिढीतील विद्यार्थ्यांचे शिक्षण हे सामाजिक न्याय आणि सर्वांगीण विकासासाठी अत्यंत आवश्यक आहे.

संदर्भ

राष्ट्रीय शैक्षणिक अभ्यासक्रम आराखडा (NCF), NCERT

भारतीय शिक्षणाचा इतिहास व समकालीन समस्या - शैक्षणिक ग्रंथ

First Generation Learners – Educational Research Articles